

פורים שחל בערב שבת

1) תרומת הדשן סימן קי

שאלה: בהרבה מקומות נהגו בעלי בתים וגם ת"ח לעשות עיקר סעודת פורים בערב. והולכין לבהכ"נ ומתפללין מנחה ולא ערבית, וחוזרין לבתיהן ומתחילין בסעודה ביום ונמשכין בה עד הלילה, ורוב הסעודה היא בלילה. יש טעם למנהג או לא? תשובה: יראה דיש למצוא טעם וסמך קצת למנהג זה. מצאתי הועתק תשובה אחת וז"ל: שמעתי מה"ר טוביה בשם ריב"א, שכל מאכל שלוקחים בבחורים זה מזה אפילו שלא ברשות, משום שמחת פורים משעת קריאת המגילה עד לילה סעודת פורים, שהן שני לילות ויום אחד, אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה. ואין להזמינו לבית דין ואין חוששין עליו, ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שבעה טובי העיר, עכ"ל מתשובה זו. משמע להדיא דלילה שנייה עיקר היא לסעודת פורים. ועדיין לריב"א גופיה תקשה מהאי טעמא דהא ודאי לילה שנייה ליל ט"ו, והיאך יוצאין בה ידי סעודת יום י"ד, לדין דבני עיירות אנו שהרי קורין רק ב"ד. וכתב רמב"ם דדוקא י"ד לבני עיירות, ולבני הכרכים ט"ו במשתה ושמחה, אע"ג דלענין הספד ותענית שוין זה בזה. ונראה טעם לדבר משום דבארבעה עשר שחרית צריך שיהוי בקריאת מגילה, ואח"כ הוא טרוד ושולח מנות ומתנות לאביונים, ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג. ולכך קבעוה קדמונינו מקצתה בערב ולהתחיל מבעוד יום, ג"כ קודם תפילת ערבית, כדי לקיים מצות סעודה ביום שהוא עיקר. ונמשך ביה מאז בפנאי ובתענוג עד הלילה ובלילה עצמה. וחשיב הכל סעודה אחת. ואשכחנא כה"ג דמבטלין סעודת מצוה בשביל מצות אחרות. בפרק אותו ואת בנו מפרש התוספות/חולין פג ע"א תד"ה וכדברי/ אמאי לא חשיב התנא יו"ט של סוכות בארבעה פרקים בשנה שרגילין בסעודה גדולה כדמוכח התם. משום דטרידי במצות סוכה ולולב באותו ערב יו"ט, לא היו רגילין להרבות בסעודה. אף כי ישבתי מנהג זה, מ"מ רבותי ואני אחריהם נהגינן עיקר הסעודה בשחרית, כמדומה שכן נהגו ברינו"ס.

2) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרצה סעיף ב

חייב אינו לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. הגה: וי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו (כל בו) וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (מהרי"ל). ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואין להתענות בפורים, מלבד תענית חלום, וע"ל סימן תקס"ח וסימן תק"ע. יש שנהגו ללבוש בגדי שבת וי"ט בפורים, וכן נכון (מהרי"ל); ונהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו בלילה. ומתפללים מנחה תחלה בעוד היום גדול; ורוב הסעודה צריכה להיות ביום (מנהגים), ולא כמו שנהגין: להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה הוא ליל ט"ו. וכשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בשחרית, משום כבוד שבת (מנהגים); ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית, הרשות בידי (ת"ה). י"א שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים, זכר לזרעונים שאכל דניאל וחביריו בבבל (כל בו). טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר: ליהודים היתה אורה ושמחה (אסתר ה, טז) ודרשינן: אורה, זו תורה (מהרי"ב). וחייב במשתה ושמחה קצת בשני ימים, י"ד וט"ו, (מנהגים) וכן נהגו. ויש אומרים דאם הזיק אחד את חברו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם. (ת"ה סימן ק"י). ועיין בח"מ בדיני נזיקין.

3) משנה ברורה שם

הסעודה בשחרית - היינו קודם חצות היום לכתחלה ועיין ביד אפרים מה שכתב בשם מהרי"ל.

4) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צט ע"ב - ק ע"א

אמר רב יהודה אמר שמואל: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא: פורס מפה ומקדש...

5) רש"י שם

אלא פורס מפה - על השולחן, ומקדש היום, וחוזר ואוכל.

6) רשב"ם שם

...אלא פורס מפה על המאכל כדין כל שבתות השנה שהביאו לחם על השולחן קודם קידוש כדתני' לקמן א"נ משום סילוק פתורא ואח"כ אומר קידוש היום על הכוס וחוזר ואוכל וגומר סעודתו. ונראה בעיני דס"ל לשמואל דהלכה כרבי יוסי כדקתני בבבלייתא שקבעו הלכה כמותו אלא שבא להחמיר על עצמו קצת שלא יגמור סעודתו ויקדש אח"כ אלא יקדש תחלה ואח"כ יגמור סעודתו...

7) שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רמט סעיף ב

אסור לקבוע בערב שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בימי החול, ואפילו היא סעודת אירוסין, מפני כבוד השבת, שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול; וכל היום בכלל האיסור. הגה: וסעודה שזמנה ערב שבת, כגון ברית מילה או פדיון הבן, מותר, כן נ"ל וכן המנהג פשוט. ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה, אפילו סעודה שרגיל בה בחול, כל היום מותר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול, מט' שעות ולמעלה.

8 שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רע"א סעיף ד

אסור לטעום כלום קודם שיקדש, אפי' מים. ואפי' אם התחיל מבעוד יום, צריך להפסיק שפורס מפה, ומקדש. ואם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין, ואח"כ מברך ברכת המוציא. ואם אין לו יין ומקדש על הפת, אינו מברך המוציא. וי"א שאף כשמקדש על היין אינו מברך המוציא.

9 בית הבחירה למאירי מסכת כתובות דף ז עמוד ב

...ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים אע"פ שעבר יום ארבסר בשעת הברכה...

10 בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף ק"א עמוד א

...ומכאן נהגו בפורים שחל להיות ערב שבת שממשיכים סעודה עד שיקדש היום ופורסים מפה ומקדשים ואם רוצים לאכול ולסלק מבעוד יום צריך לחזור ולקבוע סעודה בליל השבת לצאת ידי קידוש.

11 ספר מנהגי ארץ ישראל לר' יעקב גליס הל' פורים עמ' רט אות יח

וכשחל פורים בערב שבת המנהג היפה והנעים הוא לעשות הסעודה בערב אחר תפלת מנחה ובאמצע הסעודה פורס מפה ומקדש וחוזר ואוכל סעודת שבת. וכן כתב מהריק"ש בהגהותיו. ואחר כך מברכים זמן ואומר על הנסים דבתי התחלת הסעודה אזלינן... ואחר כך מתפללים ערבית של שבת, וזו היא הדרך היותר ישרה וכן הוא מנהגנו בעיה"ק ירושלים ת"ו.

12 שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ג

אומר על הנסים בברכת המזון בברכת הארץ; ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה, אומר: על הנסים, דבתי התחלת סעודה אזלינן; ויש מי שאומר שאין לאומרו, (ונהגין כסברא ראשונה).

13 משנה ברורה שם

אומר עה"נ בבהמ"ז וכו' - ואם שכח לומר עה"נ י"א דמחזירין אותו וי"א דאין מחזירין אותו וספק ברכות להקל ודוקא בסעודה ראשונה שאוכל בו ביום אבל בסעודה שניה שאוכל אחר המנחה שקורין סעודת פורים וכבר אכל סעודה אחת ביום שוב אין מחזירין אותו לכו"ע אלא כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו'. כשחל פורים בע"ש ומשכה סעודתו עד הלילה חייב להזכיר של עכשיו דהיינו רצה וא"כ איך יאמר על הנסים דהוי תרתי דסתי וכיון דאין הזכרת עה"נ חמור כ"כ לכן יאמר רק של שבת. וכ"ז אפילו כשלא התפלל עדיין ובפרט אם התפלל מקודם בודאי אינו כדאי להזכיר אח"כ עה"נ בבהמ"ז וכדלקמיה.